

ЕРМАК

Світлана Олександрівна
ermak@donnuet.edu.ua

УДК 314.744

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
КРАЇНИ ТА РЕГІОНІВ

ГРИГОРЕНКО

Родіон Олександрович
r01proxi@gmail.comLABOR MIGRATION AS FACTOR OF
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF
THE COUNTRY AND REGIONSк. е. н., доцент, Донецький
національний університет
економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановськогостудент, Донецький
національний університет
економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського

Стаття присвячена визначенню змісту та причин міграції робочої сили в Україні. Досліджено взаємозв'язок міграції та розвитку країни і регіонів; сутність трудової міграції; стан та динаміку зовнішньої та внутрішньої трудової міграції в Україні; основні країни призначення трудових мігрантів з України. Проведено порівняння умов праці в США, як найбажанішої країни для зовнішньої міграції, та України. Наведено основні фактори, що впливають на рівень трудової міграції українців за кордон, та запропоновано рекомендації, які сприятимуть інноваційному розвитку країни, або регіонів шляхом трудової міграції.

Статья посвящена определению содержания и причин миграции рабочей силы в Украине. Исследована взаимосвязь миграции и развития страны и регионов; сущность трудовой миграции; состояние и динамика внешней и внутренней трудовой миграции в Украине; основные страны назначения трудовых мигрантов из Украины. Проведено сравнение условий труда в США, как самой желанной страны для внешней миграции, и Украины. Приведены основные факторы, влияющие на уровень трудовой миграции украинцев за границу, и предложены рекомендации, способствующие инновационному развитию страны, или регионов путем трудовой миграции.

The article is devoted to the definition of the content and causes of labor migration in Ukraine. The interrelation of migration and development of the country and regions; the essence of labor migration; the state and dynamics of external and internal labor migration in Ukraine; the main destination countries for migrant workers from Ukraine are researched. The conditions in the USA as the most sought after country for foreign migration and Ukraine are compared. The main factors influencing the level of labor migration of Ukrainians abroad are presented, and recommendations that will promote the innovative development of the country or regions through labor migration are suggested.

Ключові слова: трудова міграція, міграційний рух, еміграція, імміграція, інноваційний розвиток

Ключевые слова: трудовая миграция, миграционное движение, эмиграция, иммиграция, инновационное развитие

Keywords: labor migration, migration movement, emigration, immigration, innovative development

ВСТУП

У зв'язку з глобалізацією світової економіки до факторів, що відображають економічний, соціальний і демографічний розвиток держави почали відносити міжнародну міграцію робочої сили. Цей фактор є одним з найскладніших елементів міжнародних економічних відносин, оскільки їх суб'єктом є людські ресурси.

Інтенсивність, характер, спрямованість міграцій населення України кардинально змінилися після розвалу СРСР та здобуття незалежності, завдяки чому країна відкрилася до світу, а її громадяни набули право на свободу пересування. Підписання Угоди про асоціацію та шлях до безвізового режиму між Україною та ЄС спричинили проведення низки важливих реформ у сфері міграційного менеджменту. Водночас, анексія Криму та конфлікт на Донбасі обумовили масштабні вимушені переміщення населення, глибо-

ку економічну кризу та інтенсифікацію трудової міграції [1].

Отже, для України ця тема є досить актуальною, оскільки через низький кваліфікаційний рівень менеджменту та нехтування комфортними умовами для роботи більша частина висококваліфікованих спеціалістів змушені виїхати за кордон в пошуках кращих умов.

Проблеми трудової міграції досліджувалися у працях таких вітчизняних науковців як О.В. Астахова, М.М. Вівчарик, Ю.П. Гуменюк, Т.О. Гнатюк, В. Капітан, І.П. Майданік, О.А. Малиновська, М.Ю. Приз, І.В. Ховрах, К.Ю. Фенік. Не беручи до уваги те, що окремі важливі питання міграційного процесу в Україні відображені у працях вищевказаних вчених, деякі питання, щодо проблем, котрі впливають на міграцію до сьогодні достатньою мірою не дістали теоретичного і практичного вирішення.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у дослідженні економічних передумов, що впливають на процеси трудової міграції та можливість інноваційного розвитку в країні та регіонах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

В процесі дослідження були застосовані методи систематизації та узагальнення, аналізу і синтезу, метод порівнянь.

РЕЗУЛЬТАТИ

Міграція населення є одним з факторів як соціально-економічного, так й інноваційного розвитку країни. Проте вона може мати як позитивні, так й негативні наслідки. Покращення якісних характеристик населення та трудових ресурсів, підвищення сприятливості інновацій в країнах-реципієнтах є наслідком переваги серед мігрантів висококваліфікованих осіб та молоді, а от в країнах-донорах, навпаки може викликати зниження активності трудового по-

тенціалу та стримування соціально-економічного та інноваційного розвитку.

В той же час саме розвиток економіки сприяє притоку як висококваліфікованих спеціалістів, так і низькокваліфікованої робочої сили. Він посилює привабливість країни для іноземців та підвищує частку зворотних мігрантів серед її громадян, які працюють за кордоном. Тобто міграції населення та розвиток є взаємозалежними [8].

Згідно даних Державної служби статистики України на 1 січня 2017 р. чисельність наявного населення України становила 42584,5 тис. осіб, з них у міських поселеннях проживало 29482,3 тис. осіб (69,2 %), у сільській місцевості – 13102,2 тис. осіб (30,8 %). Економічний спад, девальвація національної валюти і різке зростання внутрішніх цін, що почалися в 2014 р., призвели до помітного зниження рівня життя в країні. У доларовому еквіваленті доходи більшості українців знизилися в 2-3 рази. Ситуацію посилює і зростаючий рівень безробіття. За даними Мінсоцполітики, реальний рівень безробіття в Україні в 2017 р. становить 9,5 %, це близько 2 млн. осіб. Динаміку міграційного руху населення України за період з 2002 по 2016 рр. наведено на рис. 1.

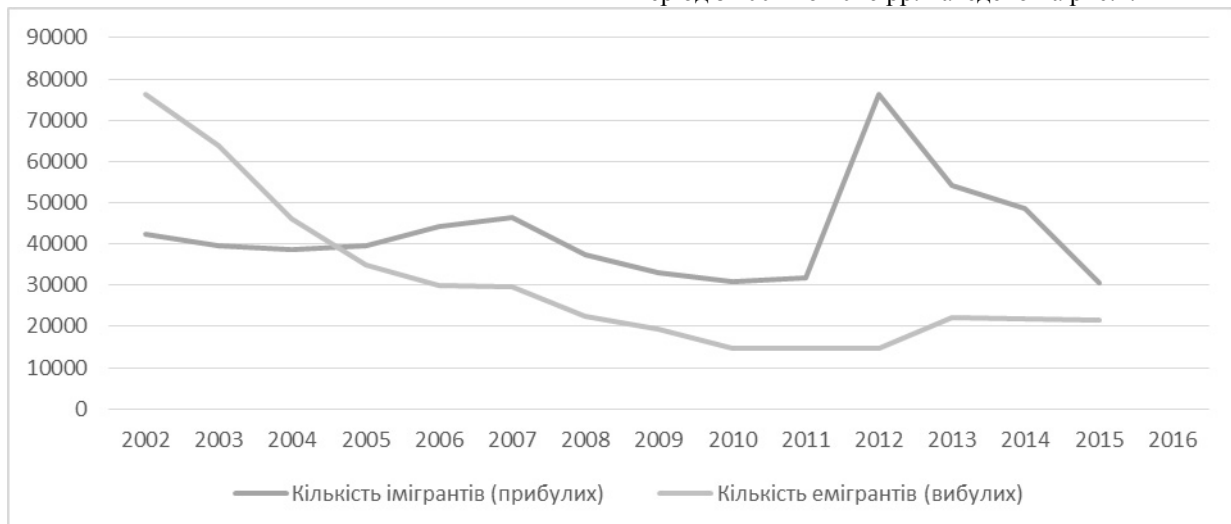

Рис. 1. Динаміка міграційного руху населення України [4]

Термін трудової міграції слід відрізнити від звичайної. Міграція робочої сили – це зміна розташування працездатного населення в межах країни або за її межі, з метою пошуку роботи з більш сприятливими умовами і пошуку кращих умов життя [2]. Отже, поняття «трудова міграція» визначають як переміщення особи з метою тимчасового працевлаштування, що супроводжується перетинанням державного кордону (зовнішня трудова міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць України (внутрішня трудова міграція) [6].

Найбільш привабливі умови для внутрішньої міграції у 2011-2016 рр. створили м. Київ та Київська область, які випереджають по цьому показнику інші привабливі для міграції регіони України, навіть разом узяті. Розмір площі, яку займають найбільш привабливі для міграції 2 адміністративно-територіальні одиниці України, становить 28 970 кв. км, що становить 4,8 % від загальної площі України. Аналіз напрямків внутрішньої міграції в Україні у 2016 р. пока-

зав їх пряму залежність від розмірів середньомісячної заробітної плати, адже м. Київ та Київська область є регіонами з найвищим рівнем середньомісячної заробітної плати. Якісний аналіз складу населення України у 2014-2016 рр. засвідчив, що внутрішня міграція населення України носить урбаністичний характер, тобто пов'язана із його переміщенням з сільської місцевості у міську [7].

Кожен рік чисельність українських трудових мігрантів зростає. Проблема полягає в тому, що в нашій країні не ведеться статистика щодо фактичної кількості українських громадян, що працюють за кордоном. Немає також реально складених даних щодо обсягів імміграції. Це негативно впливає на картину міграційних процесів в Україні та ускладнює ефективно їх регулювання [3]. За оцінками Держслужби зайнятості, зараз за кордоном працює понад 5,5 млн. українців.

За даними статистичних опитувань, українські мігранти мають високий освітній рівень, 75 % мають

вищу або незакінчену вищу освіту. Але те, що від'їжджаючи за кордон респонденти, як правило, працюють не за фахом – не є елементом, що стримує міграцію. Українські трудові мігранти переважно зайняті в таких секторах економіки: будівництво – 46 %, домашній догляд – 18 %, оптова і роздрібна торгівля – 9 %, сільське господарство – 11 %, промисловість – 4 %, діяльність готелів і ресторанів – 4 %, діяльність транспорту і зв'язку – 4 %, інші види економічної діяльності – 4 %. Тобто, кваліфіковані фахівці, на підготовку яких витрачені, здебільшого державні кошти, не можуть застосувати власні знання у рідній країні, а отже державні кошти, що були витрачені на їх навчання залишаються використані неефективно.

При цьому значний відсоток мігрантів складає молодь. Серед громадян віком від 15 до 70 років, які намагаються знайти більш вдале місце роботи у

2016 р., кожен третій був молодою людиною віком від 18 до 29 років [5].

Основними причинами, які спонукали населення до міграції за кордон є як низький рівень заробітної плати та незадовільні соціальні-економічні умови на українських підприємствах, так і зовнішні чинники. Отже виділяють економічні чинники міжнародної міграції робочої сили (нерівномірний економічний розвиток країн світового господарства; рівень розвитку науково-технічного прогресу; рівень соціального розвитку; рівень зайнятості населення; рівень доходів населення та ін.) та неекономічні (соціально-політичні; релігійно-етнічні; інформаційні; природні та екологічні причини та ін.). Також, важливим чинником є те, що молодь має шанси залишитися на постійне місце проживання в іншій країні.

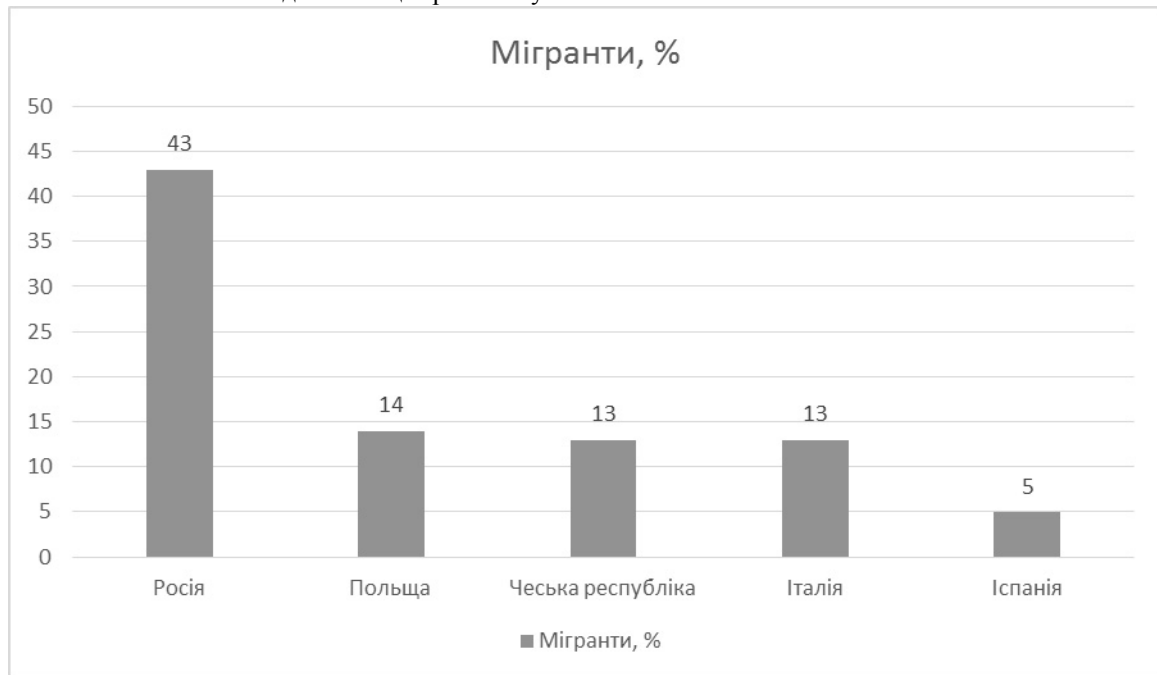

Рис. 2. Основні країни призначення трудових мігрантів з України [1]

В основному, потоки трудових мігрантів з України спрямовані до сусідніх держав – Російська федерація, Польща, Чехія та інші (рис. 2). До країн Європи, таких, як Італія та Іспанія, переважно від'їжджають жінки, де найчастіше працюють домашніми прислугами та задіяні в сільському господарстві. В той час, як чоловіки здебільшого виїжджають до Росії та Чеської республіки, де влаштовуються різноробочими на будівництві та подібних місцях. Не зважаючи на те, що більшість мігрантів знаходить трудовий притулок недалеко від кордонів своєї Батьківщини, що спричинено географічною близькістю даних держав та зручним способом поїздки додому, найбільш бажаними країнами для міграції вважають наступні: США; Канада; Німеччина; Італія; Іспанія.

Найбажанішою країною для зовнішньої міграції є США – це одна з самих розвинутих держав, де влада створює та контролює умови для комфортної роботи. На підприємствах як правило дбають про соціальні потреби кожного робітника. Тому доцільним буде порівняння умов праці в США та Україні. Для компаній США звичайною практикою є:

- безкоштовне медичне обстеження та страхування робітників;
- скидки на виготовлену продукцію, або послуги даним підприємством;
- створення спеціальних відділів, котрі працюють з побажаннями співробітників;
- безкоштовні обіди та сніданки на робочому місці;
- відсоткові знижки на спортзали або курси, можливо, навіть не пов'язані зі сферою діяльності;
- безкоштовна доставка співробітників на роботу та додому після робочого дня;
- середні та великі компанії зазвичай направляють своїх робітників на курси підвищення кваліфікації та лекції від висококваліфікованих професіоналів;
- деякі компанії підтримують сім'ї, котрі втратили свого годувальника, який працював на цьому підприємстві (наприклад компанія Google виплачує половину заробітної плати овдовілій сім'ї).

В Україні ж з соціальною складовою на підприємствах набагато гірше. Через низький соціально-еконо-

мічний розвиток держави, та незацікавленість держави в створенні комфортних умов для ефективної роботи працівників умови праці залишають бажати кращого. Та все ж в Україні мають місце позитивні зрушення, котрі справляють позитивне враження, наприклад:

- деякі фірми пропонують допомогу у влаштуванні дитини до дитсадку;
- безкоштовні мовні курси в компаніях, робота яких пов'язана з закордонними фірмами;
- організація святкових вечірок;
- безкоштовний мобільний зв'язок;
- премії за перевиконання плану та ін.

Отже, основними факторами, що впливають на рівень трудової міграції українців за кордон є демографічна ситуація, рівень безробіття, розмір заробітної плати, низький рівень соціального піклування про робітників на підприємствах, а також політична ситуація в Україні та світі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, трудові міграції - важливий фактор надходження в країну нових технологій, досвіду роботи, перебудови професійної та кваліфікаційної структури зайнятості, швидкого і ефективного пристосування до умов світового ринку, які сприяють соціально-економічному та інноваційному розвитку країни та регіонів. Для розв'язання проблем трудової міграції в Україні, на наш погляд, необхідно вирішити питання підвищення рівня оплати праці, розв'язати соціальні питання пов'язані із збагаченням змісту роботи, дотриманням умов колективних договорів і угод щодо цього та вдосконалити законодавчу базу у цієї сфері.

Список використаних джерел

1. Малиновська О. Міграція в Україні: факти і цифри 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
2. Білецька Л.В. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка): навч. пос. 2-ге вид. перероб. та доп./ Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І. Савич. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.
3. Малиновська О. Міжнародні міграції та суспільні трансформації доби глобалізації / О. Малиновська // Демографія та соціальна політика. – 2015. – № 1. – С.5–17.
4. Державна статистична служба [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Фенік К.Ю. Причини та наслідки трудової міграції населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=5739>
6. Капітан В. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в Україні / В. Капітан // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 32. – С. 474-481.
7. Міграційний профіль України за 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/mig_prifil_2016.pdf
8. Позняк О. Зовнішня міграція громадян України за роки незалежності / О. Позняк // Зб. наук.ст. «Агора». – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – С.49-55.